

Furmioù ar verb bezañ

Ar brezhoneg a zo bet betek-henn ur yezh kadarn : ac’hano talvoudegezh ar verb **bezañ**, a zo amañ resisoc’h eget e meur a yezh all, met ivez diaesoc’h a se an implij anezhañ.

Mar fell dimp meizañ mat ijin ar brezhoneg eo ret dimp anavezout sklaer implij stummoù disheñvel ar verb **bezañ**, hag ar verb **en devout** deveret dioutañ.

Dreist-holl en amzer-vremañ e tiskouez ar verboù-se furmioù disheñvel : karget int da resisaat dirak ar spered arlivioù ar **bezañ**. Evit ar brezhoneg ez eus meur a zere etre **BOUT** ha **NANN-BOUT**. Ha gant se eo ar brezhoneg ur yezh boudoniel (ontologek) barrek-kenañ da ziskuliañ neuzioù soutilañ ar soñj.

I. AR STUMM ZO

A) **ZO** ne c’hell bezañ implijet nemet pa vez **ar ger-rener dirak ar verb** er stumm-kadarnaat : ar ger-rener-se a c’hell bezañ unan pe lies, resis pe diresis.

Pêr a zo rous e vlev.

Bara a zo en ti, bara fresk.

Avaloù a zo er gwez evit ar bloaz.

An anv-verb e-unan a c’hell bezañ ger-rener, evel pa lavarer :

Klask deskiñ mat ar yezh a zo d’ober (Petra ’zo d’ober ? Klask deskiñ mat ar yezh).

B) Ster ar stumm **ZO** : Efed ar stumm **ZO** a zo tennañ an evezh war ar ger kentañ, ar ger-rener lakaet dirazañ ; kadarnaat a ra ar ger-rener evel ger-rener e penn ar frazenn.

En abeg da se, p'emañ ar ger-rener dirak ar verb, eo ar stumm **ZO** a gemer lec'h ar stummoù all **EMAÑ, EO, EUS**. Nemet ar stumm **A VEZ**, hemañ a rank da vezañ implijet hervez ar ster ; mirout a ra e wirioù, ha klask a raimp pelloc'h ar perak eus an dra-se.

Pêr a zo en e bark = En e bark emañ Pêr.

Tud 'zo war an hent = War an hent ez eus tud.

Ho sistr a zo mat = Mat eo ho sistr.

Met lavaret ha skrivet e vo :

Brezhoneg a vez komzet amañ en ti.

Tud a vez o vont hag o tont war hent-se a-hed an deiz.

An dra-se a vez graet (= Evel-se e vez graet).

K) Anezhañ e-unan ne zegas ket ar stumm **ZO** resisadurioù all estreget tennañ pled war ar ger-rener diaraok. Anezhañ e-unan n'en deus ket ur ster ispisial, ha setu perak e kemer lec'h ar stummoù all evel **EMAÑ, EO, EUS**.

Gant se eta, en abeg d'ar ger **ZO** bezañ gwan anezhañ e-unan, e chomo gwan hag izil, pa ne vo netra o tont d'e resisaat ha d'e greñvaat, da skouer, pa n'eus netra o tont goude **ZO**, e kemero ster ar galleg « *Il y a* ».

Amzer a zo.

Kalz tud 'zo.

Un amzer 'zo bet.

Met en hevelep doare e vo resisaet ha kreñvaet ster ar ger **ZO** gant gerioù resis o tont war e lerc'h. Notit dreist-holl efed an araogennoù hag an araogennoù raganv-gour :

An dra-se a zo da Bêr (= appartient à Pierre)

Doue a zo anezhañ (= Dieu existe)

D) Ar reolennoù-se a dalv evit **ZO** en amzerioù kevrennek, pa'z eus war e lerc'h un anv-gwan-verb :

Un amzer 'zo bet.

An dra-se a zo bet lavaret meur a wech.

Pêr 'zo degouezhet.

E) **ZO** n'hall ket bezañ implijet gant an nac'hañ, ha pa vefe ar ger-rener e penn ar frazenn. An adverboù-nac'hañ a lak un troc'h etre ar verb ha kement a zo en e raok ; sachañ a reont an evezh war an nac'hañ e-unan :

Pêr n'eo ket degouezhet.

Pêr n'emañ ket amañ.

II. AR STUMM EO

A) Ar stumm **EO** a c'houlenn ur ger-rener resis :

A bouez-bras eo an dra-se.

Du eo va c'hazh.

Ar ger resis a c'hell bezañ diskleriet evel a-us (an dra-se, va c'hazh), pe chom islavaret hepken :

Mat eo (an dra-se h. a.)

Poent eo (ober se, mont...)

N'eus forzh penaos, an dra pe an ober a servij da c'her-rener, pe lavaret pe nann, a dle bezañ resis er gwirvoud :

Dit eo kregiñ d'ober (bremañ).

D'ar red eo mont (rankout a reomp bremañ redek).

B) Ster ar stumm **EO** a zo kreñv anezhañ e-unan. Talvezout a ra kement hag ar galleg : *C'est, il faut, il s'agit de* :

Da lavarout eo (= C'est-à-dire, ceci veut dire). Notit an digemm a zo e-keñver ar c'herienn dregeriek : *Da larazh 'zo (= A ce qu'on dit ; ger evit ger : A dire qu'il y a).*

En abeg d'ar ster kreñv-se e kavomp e brezhoneg frazennoù a seblant diaes da gentañ evit ar c'hallegerion a vihanik, evel :

Ar mestr eo me.

Me eo ar mestr.

Ar ger-rener a zo **ME**, ha koulskoude eo ar stumm **EO** a zo da vezañ implijet, perak ?

Klaskomp resisaat ar reolenn : **EO** a zo da vezañ implijet (ha n'eo ket **ZO**) pa venner merkañ ar gevatalded a zo etre div c'herienn **resis** oc'h ober ar frazenn, zoken mard emañ ar ger-rener e penn ar frazenn. Rankout a ra neuze an eil termen hag egile bezañ resis (*Me, ar mestr*) ; rankout a ra ar verb kaout ivez ur ster kreñv (sell. ouzh ar galleg *c'est égal*).

Hennezh eo va mab.

Va mab eo hennezh.

Met lavaret e vo :

Hennezh a zo mab din (= Celui-là est un de mes fils)

Ar ger mab hep ar ger-mell o kemer ul liv diresis.

Teurel evezh ouzh ar frazennoù evel :

Se eo ar pezh a zo (= C'est ça ce qu'il y a).

Se eo ar pezh ez eo (= C'est ça qu'il est, c'est ça qu'est cette chose).

N'eus forzh e vefe unan pe lies ar ger-rener gant ma vo resis :

Ni eo ar re o deus graet se.

Pere 'zo da damall ? Ni eo (ar re 'zo da damall).

Pere eo ar re 'zo da damall ? Ni eo.

K) Gouzout mat a ran eo ar stumm **ZO** a vez implijet gant Gwenediz e seurt degouezhioù ; ha zoken Leoniz 'zo o deus tamallet din ober gant ar reolenn-se, evel e komzoù ar sakridigezh : *Kement-mañ eo va c'horf...* Evit diskouez eta n'o deus ket Leoniz war ar poent-mañ ur yezh disheñvel diouzh Tregeriz, e tigor an levrioù n'hellont ket bezañ tamallet din.

Leor Oferen latin ha brezhonek, gant J. M. Le Gall, person Taulé, 5^{vet} mouladur, 1922 :

Heñ eo va salver ha va Doue, p. 51.

C'hwi 'zo mab din... c'hwi eo ar beleg eternal, p. 64.

C'hwi eo an hini a dle dont, pe gortoz a raimp un all, p. 82.

N'eo ket me eo ar C'hrist... Me, emezañ, eo ar vaouez a glever o krial, p. 85.

Pe c'hoazh, kemeromp al « Lezenn hag ar Brofeded », *Levr nevez an Oferenn hag ar Gousperoù*, gant Uguen, 1922 :

C'hwi eo va silvidigez ; C'hwi eo va levenez, p. 35.

Heñ eo ar maen a zo bet taolet kuit ganeoc'h, p. 230.

C'hwi eo gloar Jeruzalem, p. 637.

Rak heñ eo hor mestr, ha ni 'zo e bobl, an deñved eus e barkeier, p. 191.

Perak, amañ, implij **EO** da gentañ, hag implij **ZO** da c'houde ? *Eñ eo hor mestr* a dalv da lavarout : *C'est lui notre maître*, n'eus ket un all ; *ni 'zo e bobl*, a lavar : *nous sommes son peuple*, met n'omp ket ni hepken, reoù all a c'hell bezañ ma kar.

D) A-wechoù n'eo ket aes gouzout pehini eo ar ger-rener, evel er skouer-mañ :

E parabolenn an had, ar park eo ar bed

Evit gwir, amañ, eo ar bed a zo ar ger-rener, hag ar frazenn n'he deus netra ispisial.

Met roomp skouerioù all diaesoc'h : *Petra eo ur vertuz ?* a skriv ar c'hatekiz kozh : hag e respont : *Ur vertuz eo ur galloud*. Hag-eñ n'eo ket *ur vertuz* ur ger diresis gant *ur* ? Eo, neuze perak implij **EO** ? Ret eo meizañ : *Petra eo an dra-se a anver ur vertuz ?* Ar pezh a anver ur vertuz eo an dra-mañ, ur galloud... Taolit pled avat ez eus bepred e skouerioù seurt-se ur soñj a gevatalded etra daou dermen ar frazenn, ar verb o vezañ ar c'hevren.

Ne vefot ket ken souezhet eta o lenn e *Levr Oferenn an ao. Uguen*, p. 39 :

Ar sakrifik a blij da Zoue eo ur spered glac'haret...

Peadra da gas Leoniz nevez 'zo da sec'hañ war o yezhadur.

E) Resisadurioù all evit implij **EO**.

Evel m'hon eus gwelet dija eo ar stumm **EO** a ranker da implijout pa'z eus **NE** etre ar ger-rener hag ar verb.

An ti n'eo ket bras.

An dud amañ n'int ket yac'h. N'eo ket yac'h an dud amañ.

Kement-se a dalv evit an amzerioù kevrennek :

Pêr n'eo ket deuet.

N'eo ket bet serret ar stalafioù.

III. AR STUMM EUS

A) Ar stumm **EUS** a vez implijet gant ur ger-rener diresis, hag hemañ o tont war-lerc'h ar verb :

Amañ ez eus hiniennoù.

Amañ n'eus den.

Talvezout a ra kement hag ar galleg : *Il y a*, hag en abeg da se n'eus doareenn resis ebet gant ar stumm-mañ.

P'emañ avat ar ger-rener a-raok ar verb, hep an nac'hadenn **NE**, eo ar stumm **ZO** a ranker da implijout :

Hiniennoù 'zo amañ.

Un den 'zo.

Ur ger-rener a zo diresis pa gomz eus unan pe meur a hini e-touez reoù all. Un niver a-raok an anv a lez hemañ diresis ; pa lavaran daou zen, n'ouzon ket piv int, n'on ket gwelloc'h gant un niver hepken. Evel-se ivez ar gerioù : *kalz, nebeut, den ebet, netra, nep den... re, a-walc'h a, war-dro, muioc'h eget*, hag all.

Resis avat eo gerioù evel : an holl dud, pep den, an hevelep hini.

Deuet ez eus tud ? Deuet eo an holl.

B) Frazennoù 'zo a seblantfe gant an taol-lagad kentañ, mont a-enep ar pezh hon eus lavaret diwar-benn ar resis hag an diresis. Kement-mañ da skouer :

C'hoazh ez eus da gontañ ar re n'o deus ket paeet a-benn bremañ.

Hag-eñ n'eo ket **ar re** ur ger resis ? Eo, met ar ger-rener n'eo ket **ar re**. Ret eo kompren : *un niver a dud a zo c'hoazh da gontañ, niver ar re...*

Ur frazenn all c'hoazh :

N'eus ket da esperiñ an dra-se.

N'eus ket tu (n'eus ket lec'h) da esperiñ an dra-se.

K) Ret eo derc'hel soñj e talv ar reolennoù-mañ evit an amzerioù kevrennek ivez. Amañ eo e vez graet fazioù e-leizh, zoken gant skrivagnerien vat.

Evel-se ez eus da skrivañ :

Kaset ez eus bet din keloù eus an dra-se.

Ijinet ez eus bet gantañ ur bern romantoù.

Labouret ez eus bet kalz gant hor skolidi evit ar bloaz.

Er vro-mañ ez eus bet plantet er bloavezhioù diwezhañ gwez-sidka e-leizh.

D) Taolomp pled ne vez ket implijet bepred gant rannyezhoù Treger ha Kerne ar stumm **EUS**, evel m'hon eus displeget ; ar stumm **ZO**, eo an hini a vez implijet en e lec'h. Ha kompren mat a reer an implij-se pa dalvez **ZO** kement hag *Il y a*. Klevet e vo :

Amañ 'zo tremenet ur bern tud hirie.

Ha gant an nac'hañ e vo lavaret mat :

Amañ n'eus tremenet den ebet.

Met ne vo ket graet ar fazi a vefe lavarout : Amañ eo tremenet ur bern tud.

E) Evel ar stumm **ZO**, ar stumm **EUS** a c'hell ivez, gant an araogennoù raganv-gour war e lerc'h, kemer ar ster *exister* :

An dra-se a zo anezhañ.

An dra-se n'eus ket anezhañ.

IV. AR STUMM **EMAN**

Er brezhoneg bremañ hon eus : *Emaon, emaout, emañ, emaomp, emaoc'h, emaint*. Gant adstummoù : *Emañ-eñ, emañ-hi*. Un amzer dremenet a zo ivez (leonat) : *Edon, edos, edo, edomp, edoc'h, edont* ; ar stumm-mañ a zo diwar ar furm kozh *ed-oan, ed-oas* hag all.

Yezh Treger ne anavez nemet : *Emañ, emaint*.

Ar yezh kozh he devoa : *Emañ, emaint*, hag ivez evit an amzer-vremañ, stummoù all aet da get pe dost : *Edon, edout, edi* hag all, pouezmouezhiet war ar silabenn diwezhañ ; stummek kemmesk erfin a gaver en testennoù kozh, e yezh Pleiben (Yeun ar Gow) : *Emedon, emedout, emedi* h. a., pe c'hoazh *emedon, emedes, emede*, evit an amdremenet.

A) Ar stumm-mañ a zo bet anvet ar **stumm-lec'hiañ**. D'am soñj eo re strizh an anvadur-se, pe e vefe ret kemer ar ger *lec'hiañ* en ur ster ledan-tre.

Ar stumm **EMañ** (hag all) a verk un doare-bezout **resis** evit ur ger-rener **resis**, en **ur poent resis eus an ec'honder pe eus an amzer, pe danvezel, pe speredel**.

En abeg da se n'eus ket ur stumm evit an amzer da zont : rak n'heller ket resisaat c'hoazh ar pezh n'eus ket c'hoazh anezhañ.

B) N'hall ket koulskoude ar stumm **EMañ** bezañ implijet pa vez ar ger-rener a-raok ar verb : *Pêr a zo er gêr* ; hogen lavaret e vo : *Er gêr emañ Pêr* ; ha ken reizh all c'hoazh en abeg d'an nac'hañ : *Pêr n'emañ ket er gêr*.

N'hall ket **EMañ** bezañ implijet pa vez diresis ar ger-rener :

Er sal ez eus ur bern tud.

En ti ez eus daou.

Hogen lavaret e vo :

En ti emañ an daou-se.

Hervez ar pezh a venner lavarout e vo tu a-wechoù da implijout pe **EMañ**, pe **EO**.

Amañ 'mañ an ti a glaskit (amañ emaomp en un doare resis dirak an ti-se ; pouezañ a reer war al lec'hiañ).

Hemañ eo an ti a glaskit (pouezañ a reer war doare an ti a glasker).

Pa lavaran : *Amañ 'mañ Louaneg*, e fell din lavarout emañ amañ ha n'eo ket e lec'h all (*nous y sommes*). Ma lavarfen *Amañ eo Louaneg*, e pouezfen war Louaneg, hag e rofen da gompren : *C'est Louannec, ce n'est pas Perros*. Bremañ e vo sklaer ar frazenn-mañ : *Amañ bepred eo Louaneg, betek Pont-ar-Saoz*.

K) Ar stumm **EMAÑ** hag an amzer.

En hevelep doare, hervez an hevelep pennreolennoù e vo implijet **EMAÑ** evit merkañ un doare-bezout resis en ur poent resis eus an amzer.

En abeg da se e vo implijet **EMAÑ** gant an araogenn **O** hag an anv-verb evit merkañ un ober resis d'ar c'houlz ma komzer diwar e benn :

Emañ ar vatez o kannañ.

Met lavaret e vo : *Ar vatez 'zo o kannañ*, en abeg d'ar ger-rener bezañ dirak ar verb ; *O kannañ ez eus kalz*, ar ger-rener a zo diresis.

Lavaret e vo : *Emañ va c'hoarezed o wriat* ; met er c'hontrol e vo skrivet : *Skuizh int o wriat*, rak amañ eo stag ar verb ouzh an anv-gwan *skuizh*, ha n'eo ket ouzh ar pezh emaint oc'h ober.

Ret eo teurel pled hag-eñ eo al **lec'hiañ en amzer** a fell dimp merkañ resis, pe un dra all, evel an doare. En degouezhioù 'zo n'eus ket da dortal :

Er goañv emaomp bremañ.

Bremañ 'mañ ar c'houlz d'ober an dra-se.

Hizio 'mañ an deiz kentañ eus ar bloaz.

Dec'h edo Gouel ar Sakramant.

Met diwallomp : mar goulennan : *Peseurt Gouel a oa dec'h ?* e c'hellan respont : *Gouel ar Sakramant e oa ; dec'h e oa Gouel ar Sakramant.*

Petra 'zo hizio ? Hizio 'mañ gouel ar Boked. Respont a ran d'ar goulenn war ar ger *Petra*.

Kompren a reer neuze perak e vez lavaret : *Pet eur eo ? Nav eur eo bremañ* gant ar stumm **EO**. Rak ar pezh a zo e kaoz eo an doare, an niver eus an eur. Met lavaret e vo : *Da eizh eur d'an noz 'mañ koulz koan amañ*, rak ar pezh a zo amañ e kaoz eo lec'hiañ un dra bennak resis war linenn an **amzer**.

D) Ar stumm **EMAÑ** hag an emzerc'hel.

Pa 'z eus da lec'hiañ en ec'honder danvezel eo aes a-walc'h implij ar stumm **EMAÑ** :

En e gambr emañ Herve.

Amañ emañ en e vleud.

N'eus diaezamant ebet e frazennoù seurt-se.

Met traoù soutiloc'h a zo : implijet e vo ivez **EMañ** evit merkañ emzalc'h ar c'horf :

En e sav emañ.

War e barlochoù emañ ar bugel.

Respontet e vez neuze d'ar goulenn : *penaos emañ ?*

Astennet e vez an implij-se en un doare ledan, evit lavarout doare ar c'horf, ha zoken doare an den (gwelet pe diwelet) :

Hep da vantell emañ : pakañ a ri anoued.

Diarc'hen emañ, diskabell, diborpant...

Hevelep tra evit ar yec'hed :

Penaos emañ kont ganeoc'h ?

Un diforc'h a vo etre : *Klañv emañ* (hizio, bremañ), ha *Klañv eo* (hep resisaat ar c'houlz en amzer, met hepken lavarout an doare bezañ).

Dre vras e vo implijet **EMañ** gant an troioù-lavar o komz eus ar **stad** m'emañ enni an den pe an traoù, stad danvezel pe speredel :

Va unan-penn emañ er bed-mañ.

Gant e stultenn emañ.

Eno 'mañ an dalc'h.

Evel-se emañ ar reolenn.

Da werzhañ emañ.

Ganit emañ ar wirionez.

N'emañ ket da damall (eñ, n'eus ket da damall anezhañ).

Setu m'emañ krog da skrivañ ur romant (eñ, bremañ, a zo gant se).

Implijet e vez eta ar stumm **EMañ** gant ar gerioù o respont da **benaos** : *mat, fall, gwelloc'h, evel-se, war ar studi, hep butun, gant e soñjoù, a-du gant...*

Lavaret e vo zoken :

Evidout emañ an den-se (= Kreñvoc'h egedout emañ an den-se).

A galon vat emañ (amañ, bremañ), a vo disheñvel diouzh : *Un den a galon vat on-me.*